הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת עבודה זרה - דף לא לב

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

שיעור רביעית בטומאת משקים ב"סתם יינם".

אמר רבי אסי בשם ריו"ח בשם רבי יהודה בן בתירא, ג' דרגות ביין של גויים, יין נסך שבודאי ניסכוהו לע"ז אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית, כטומאת מת. סתם יינם שאסור בהנאה ומטמא טומאת משקים ברביעית, היינו שהוא מטמא אוכלים ומשקים ולא אדם.

בביאור "סתם יינם שמטמא טומאת משקים ברביעית" יש כמה הלכות שצריכים להשכיל בהם. לשון רש"י לפנינו *(ד"ה ומטמא טומאת משקים)* "ושיעורן לקבל טומאה ברביעית הלוג ככל טומאת משקין". לפום ריהטת לשונו של רש"י למדנו ששיעור הטומאה הוא אך ורק כאשר יש רביעית.

ותמהו התוס' *(לעיל ל, ב ד"ה ומטמא)* והר"ש בביאורו למשניות במכשירין *(ו, ז)*, שהרי לפי הכללים הנלמדים בסוגיית הש"ס בפסחים יז, ב שמבואר שמשקה מקבל טומאה אף בפחות מרביעית. וכך מורה לשונו של רש"י בפסחים שם בסוגיא שמשקה מקבל טומאה בכל שהוא, ומה שאמרו שיעור רביעית לגבי טומאת משקים, הכוונה לגבי לטמא אחרים. טומאת עצמית יש לו בכל שהוא, אבל בזה הגדרתו יהיה פוסל, שהוא עצמו קיבל טומאה ולא מעביר לאחרים, אבל רביעית צריך כדי שיעביר ויטמא הלאה.

באמת שיטת הר"ש לחלק בין משקים של תרומה וקודשים שעניין בטומאה בכל שהוא, אבל לגבי חולין נאמר דין טומאה בשיעור של רביעית.

עוד תמהו התוס', על פניו נראה בלשונו של רש"י שמדובר שהיין המדובר *(סתם יינם)* קיבל טומאה משרץ והיין הוא בשיעור רביעית כפי הנזכר, וא"כ לא ברור מה החידוש המיוחד בסתם יינם, כל משקה דינו כך, ומדוע היה צד שסתם יינם יהיה יותר קל משאר משקאות לגבי טומאת משקים.

תירצו התוס', שיש חידוש שלא החמירו יותר, היינו שאמנם החמירו בסתם יינם שאסרו בהנאה, אבל דיני טומאה וטהרה נשארו כשאר משקים ולא החמירו שיטמא בפחות מרביעית. אמנם בתוס' הרא"ש בביאורו הראשון נקט שבאמת אין חידוש בחלק זה של הברייתא ונשנה אגב הרישא שיין שודאי נתנסך לע"ז טומאתו כדין טומאת מת, המשיכו ואמרו שסתם יינם דין טומאתו כדין שאר משקים.

החשק שלמה וגליון מהרש"א ביארו, שיש מקום להקל בדין טומאה לגבי סתם יינם, שיטת רבי שמעון בגמ' במנחות קא, ב שדיני טומאה וטהרה בטומאת אוכלים נאמרו על דברים שהם "אוכל" ביחס לאכילה, ומה שלא ראוי לאכילה אינו מטמא בטומאת אוכלים ודורש את הפסוק "מכל האוכל אשר יאכל", א"כ היה צד לומר שסתם יינם שאסור בהנאה ולא נקרא אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים, א"כ לא יהיה נוהג בו דיני טומאה וטהרה, לזה כתבה ברייתא שלא כשיטת רבי שמעון ונוהג בו דיני טומאה וטהרה כשאר משקים.

אמנם בגליון מהרש"א יוצא לדון בסוגיא ארוכה שהרי סתם יינם אסור בהנאה מדרבנן, א"כ יש לברר האם דבר שאסור רק מדרבנן נחשב לאי אתה יכול להאכילו לאחרים ביחס לדיני טומאה. ועיי"ש בדבריו, ויש לברר אולי בסוגיא של איסור מדרבנן ביחס לדאורייתא.

עוד בדיני קבלת טומאה באוכלים ובמשקים.

אוכלין - כדי שאוכל יקבל טומאה צריך להיות ראוי למאכל אדם ואפי' גוי. אם כבר קיבל טומאה ונפסל לא נתבטל טומאתו עד שנפסד מאכילת כלב. *(רמב"ם ונו"כ פ"ב מטומ"א הי"ד, שיטת הרשב"ם לפנינו כאמור ראוי לאכילת דבורים, ועי' בתוס')*

ראוי לאכילה הכוונה שאפשר להכינו לאכילה ובשר ודגים מקבלים טומאה אפי' עוד לפני בישולם *(בשר ראוי לאכילה אפי' בעודו חי כמבואר בשבת קכח וקמב': שחזי לאומצא)*

אין מקבלים טומאה פירות וירקות בעודם מחוברים לקרקע. כאשר נתלשו *(או כל אוכל שאינו גידולי קרקע מלבד דבר שיהיה אב הטומאה כגון נבילה וכד')* מקבלין טומאה רק לאחר הכשרתן באחד משבעה משקין המכשירים לקבל טומאה.

מלבד אוכלי קודש היות וחיבת הקודש מכשרתן ואינם צריכים הכשר לטומאה ע"י משקין. כמו"כ משקין טמאים מיד מכשירים לקבל טומאה ומטמאים. ולכן משקה אינו צריך הכשר לקבל טומאה מיד הוא נטמא כאשר נוגעת בו טומאה. *(ועי' פסחים יח, ב)*

יש הבדל בשיעור של הלכות טומאה בין לקבל טומאה לבין לטמא אחרים. רוב דעות בראשונים שלקבל טומאה מספיק שיהיה האוכל בשיעור של כל שהוא, כפי שהביא הרשב"ם ד"ה ולא משקה מהתורת כהנים. *(עי' פסחים לג' ברש"י ותוס'. רמב"ם פ"ד מטומאת אוכלין ועוד)*

במשקין - שיעורן בכל שהוא בין לגבי קבלת טומאה ובין לטמא אחרים. ועיין תוס' ד"ה דאיכא *(פסחים יד, א)* האם מדרבנן או מהתורה לדעת ר"ת. ומה שחילקו בדברים שעיקרם טומאה מהתורה לבין דברים שהם טומאה דרבנן שאז בעינן רביעית. ובמחלוקת ר"י וריב"א.

אוכלין לטמא אחרים לכו"ע צריך שיהיה באוכל שיעור כביצה ובפחות משיעור זה אינו מטמא אחרים. *(למדנו בעירובין פג, א שזה לדעת ר"ש, אולם לריב"ב שיעור של שלשה רבעי ביצה)*

אמר רבי אסי בשם ריו"ח בשם רבי יהודה בן בתירא, ג' דרגות ביין של גויים, **יין נסך** שבודאי ניסכוהו לע"ז אסור בהנאה ומטמא טומאה חמורה בכזית, כטומאת מת. **סתם יינם** שאסור בהנאה ומטמא טומאת משקים ברביעית, היינו שהוא מטמא אוכלים ומשקים ולא אדם. **מפקיד יינו** של עכו"ם אסור בשתיה ומותר בהנאה. **הגמ' שואלת ממשנה** במסכת דמאי שתולים שהגוי החליף א"כ מדוע מותר בהנאה, **ומבארת הגמ'** שייחד לו קרן זווית, וא"כ תמהה הגמ' לאידך גיסא שיהיה מותר בהנאה, **כפי ששמע ריו"ח** מאנשי פרוד לאחר שנפטר בר קפרא שאמרו לו בשם בר קפרא "המפקיד יינו אצל עכו"ם מותר בשתיה". **ביאר רבי זירא** שנחלקו בכך ר"א ורבנן, אדם שכר בית הנמצא בחצרו של עכו"ם ומילא את הבית יין, והמפתח נמצא ביד ישראל או שיש לו חותם על כל חבית, **לדעת ר"א** היין מותר אף בשתיה. **ולרבנן** אסור שחוששים שזיף הגוי את החותם, א"כ רבי יהודה בן בתירא שאסר בשתיה והתיר בהנאה כדעת רבנן. **אמר רבי חייא בנו של רבי חייא בר נחמני בשם רב חסדא בשם רב, או שאמר רב חסדא בשם זעירי או שאמר רב חסדא בשם אבא בר חמא בשם זעירי,** שהלכה כר"א שהיין מותר בשתיה.

לדעת ר"א לכל דבר מועיל חותם אחד, **וליין** ביד הגוי לא מועיל חותם אחד. **ולריו"ח** אפילו ליין מועיל חותם אחד. **נוקטת הגמ'** שאינם חולקים במחלוקת חדשה, **אלא נחלקו** האם לפסוק כר"א או כרבנן לעיל. **וי"א שאמר ר"א** שלהכל מועיל חותם בתוך חותם חוץ מיין שאפילו חותם בתוך חותם לא מועיל. **ולריו"ח** אפילו ביין מועיל חותם בתוך חותם, **ושניהם** סברו כדעת רבנן, **ונחלקו** במה חלקו רבנן על ר"א האם התירו בחותם בתוך חותם או לא.

חותם בתוך חותם, **לרבא**, **א.** כלי הפוך על פי החבית וטח בטיט את הכלי והחבית, וחתם על הטיט. **ב.** שטח בטיט את מגופת החבית, ואח"כ כפה סל שנמצא על הטיט ביחד עם מעט מהדפנות שיש טירחה להסירו. **ג.** נוד סגור הנמצא בתוך שק עור, אבל פיו של הנוד כלפי מטה והקשר של השק כלפי מעלה. **ד.** קשר את הנוד ואח"כ כופף וקשר שוב לצד הפנימי לאחר הכיפוף.

מ**בואר בברייתא** שבתחילה אסרו יינם של כותים, שבסמוך להם גרים גויים, **ולאחר זמן** התירו חכמים את החביות הסגורות ואסרו רק את הפתוחות. **בתחילה סברו חכמים** שאין הכותים מקפידים כלל על מגע הגוי, **ואח"כ התברר** שאין מקפידים על הפתוחות אבל מקפידים על מגע הסגורות. **הגמ' שאלה מברייתא** שמבואר שאין להתיר חבית סגורה אלא אם יש חותם שמכירו, **ביאר רבי זירא** שיש הבדל בין עיר לדרך, שבעיר חושש הכותי שלא ירכשו ממנו ישראל ולכן מקפיד על מגע הגוי. **ושאל רבי ירמיה** והרי כל חביות העיר באו קודם מן הדרך ויהיו אסורים. **אלא ביאר רבי ירמיה** הברייתא שהתירה לרכוש חביות סגורות מדובר במקום דריכת היין וחושש הכותי למגע הגוי, שיודע שאם לא יזהר עתה לעולם לא ירכשו אצלו ישראל.

שיכר הגוי אסור, **לרמי בר חמא בשם רבי יצחק** משום חתנות. **ולר"נ** משום גילוי. **ומבארת הגמ'** שהחשש של גילוי זה כלפי המקומות שמקדימים יום לפני השריית השעורים מים צלולים. **ומחמת** כך היה מקום להתיר שיכר ישן, **שהרי אמר רבי חנינא** שהארס של הנחש לא נותן ליין להחמיץ או להתיישן, ואם מצאנו חומץ או יין ישן אין לחשוש לארס, **אבל** גזרו שיכר ישן אטו חדש. **ר"פ ורב אחאי סברו** שהטעם משום חתנות, **ולכן ר"פ** התיר לשתות על פתח החנות, **ורב אחאי** החמיר על עצמו ושתה רק שהביאו לו לביתו.

רב שמואל בר ביסנא בא למקום שהיו שם יהודים חשודים על סתם יינם, ולא רצה לשתות יין משום שחשש ליין נסך, ולא שתה שיכר משום שגזר על שיכר מחמת יין.

אמר רב, שיכר הנעשה אצל גוי מותר, **אבל** שבני חייא לא ישתה ממנו. **ומבארת הגמ'** שסבר רב שהאיסור מחמת גילוי, ובדרך כלל מניחים בשיכר קישות שמפחית את הארס ואין חשש לאדם בריא, **אבל** חייא שחולה הוא שלא ישתה. **אמר שמואל** לכל השרצים יש ארס, רק נזכר נחש שהוא המסוכן שממית, ושאר שרצים לא ממית אלא מביא חולי. **אמר שמואל** לחייא בר רב, אביך אמר שהגויים שלא מתו מחמת שתיית מים מגולים, כיון שרגילים באכילת שקצים ורמשים, גופם היה חם והחליש את ארס הנחש.

אמר רב יוסף, חומץ של גוי אסור מחמת שמרי היין המעורבים בו. **אמר רב אשי** ואם החומץ בא מאוצר שמיועד לימים רבים אין לחוש לשמרים כיון שהשמרים גורמים לחומץ שיתקלקל.

התבאר במשנה **שחרס הדריני** אסור, **לרב יהודה בשם שמואל** הכוונה לחרס של הדריינוס קיסר. **לרב דימי**, מדובר בחרס שהיה בלוע בו יין מיוחד, באדמה שמעולם לא עבדו בה והיה כוחה מאד חזק, נטעו גפנים והם גדלו בצורה מאוד משובחת, **הניחו** את היין בכלים חדשים שמעולם לא ספגו מאומה, מצצו הכלים את היין, שברו את כלי החרס **ונשאו** את החרסים עמהם, **וכאשר** רצו לשתות יין היו משרים את אותם חתיכות חרס במים והיה יוצא היין הבלוע. **ואמר ריב"ל**, היין הראשון שלנו משובח רק כמו הפעם השלישית שיצא יין מאותו חרס.

הביאה הגמ' שנחלקו **רבי אלעזר וריו"ח** האם מותר לסמוך את המיטה על אותם חרסים, ויסוד המחלוקת האם מותר לקיים יין נסך מחמת דבר אחר, **והלכה** כאוסר. **שואלת הגמ'** מדברי הברייתא, שסוגים של כלים השייכים לגויים ובלעו יין, **ועתה** יין ישראל כנוס בהם, אסור בשתיה ומותר בהנאה, **והעיד שמעון בן נודא לפני בנו של רבן גמליאל**, על רבן גמליאל ששתה מיין של ישראל שהיה כנוס באותם כלים, ולא הסכימו עמו. **נודות של עכו"ם** שהיה בלוע בהם יין **אסר רשב"ג בשם רבי יהושע בן קפוסאי** לעשות מהם אוכפים לחמור. וא"כ מבואר שאסור לקיים יין נסך לצורך דבר אחר. **דוחה הגמ'**, א"כ מדוע אסרו רק נודות, יהיה אסור אף בקנקנים. **אלא ביאר רבא** הגזירה בנוד משום שמא יבקע נודו של ישראל ויעטוף בנודו של גוי, ונמצא יין ישראל מקבל טעם מיינו של הגוי הבלוע בנוד. **ולשיטות** שאסרו קיום יין נסך ע"י דבר אחר **ולכן** אסרו לסמוך את כרעי המיטה על חרס הדריני, **בכ"ד** בקנקנים התירו שאין האיסור בעין, אבל באותם חרסים ספוג הרבה יין והוא נחשב לממש.

מביאה הגמ' שיש ברייתא שגרסו ש"**הודו לו**" כלפי המעשה שהעיד שמעון בן גודא על רבן גמליאל, **מבארת הגמ'**, **א.** בנו של רבן גמליאל הודה, ושאר החכמים לא הודו. **ב.** בברייתא הראשונה נאמר "בן גודא", ובשניה נאמר "בן גודע".

"**עור לבוב**" האסור, זה באופן **שקרוע** בליבו של השור כנגד הלב בצורה **עגולה** ויש עליו סימן של דם יבש, שביודוע שחתכו מחיים לצורך ע"ז. ואם אין סימן דם מותר, **אבל אמר ר"ה** דווקא שלא נמלח, **אבל** אם נמלח יתכן שהיה דם רק המליחה העבירה אותו. **בדעת רשב"ג מבואר** שנאסר רק בזמן שהקרע עגול אבל ארוך וצר, לא נאסר. **אמר רב יוסף** בשם רב יהודה שאמר בשם שמואל שהלכה כרשב"ג, **ותמה אביי** האם רבנן חלקו, **ושאל רב יוסף** מה משנה אם חולקים או לא. אמר **לו אביי** האם התורה זה זמר, הרי אם חכמים לא חולקים מדוע אמרת הלכה כרשב"ג.

התבאר במשנה שאם נטל הישראל את הבשר הנכנס לבית העכו"ם קודם שהקריבו הגוי, מותר. **ואמר רבי חייא בר אבא בשם ריו"ח** שהיתר זה שלא כשיטת ר"א שסבר שסתם מחשבת עכו"ם לע"ז, ואף אם לא נכנס לבית ע"ז, אסור. **והתבאר** במשנה שהיוצא מבית ע"ז, אסור משום שהוא כזבחי מתים, **ביארה הגמ'** שבהכרח כבר עשוה תקרובת לע"ז. **וכשיטת רבי יהודה בן בתירא** שאמר שתקרובת ע"ז מטמא באוהל "ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים" הוקשה תקרובת ע"ז למת, לענין טומאת אוהל.